

VINDUET

ved

ODD KVAAL PEDERSEN

Under oppholdet i Norge siste høst uttalte landbrukssjefen i Ngaoundere at før man kunne satse på traktorer på savannen i Nord-Kamerun, måtte man lære de afrikanske jordbrukere å nytte okser som trekkdyr.

En slik ytring gir et begrep om næringsstrukturen i et distrikt der hovedingrediensen på innbyggernes matseddel er den næringsfattige maniok'en og hvor man uten å overdrive kan gå ut fra at over halvparten av barna dør før de fyller ett år. Den skitne landsbydammen hvor små og store bader, vasker seg, gjør sitt fornødne og henter sitt drikkevann er en effektiv smittekilde. En kvinnelig misjonær sa nylig: «To enkle tiltak ville bety et enormt fremskritt i de nordkamerunske landsbyene. For det første at kvinnene lærer seg til å koke drikkevannet, og for det andre at de får matstellet opp fra det skitne jordgulvet i hyttene.»

På denne bakgrunn kan man forstå dem som finner det lettere å tale om «underutviklet område» i stedet for det mer optimistiske «utviklingsland». Det skal ikke gjøre bildet lysere at man med jevne mellomrom hører beretninger om hvordan overtro og åndefrykt på den ene side og muhammedansk preget småkonge-tyranni på den andre hindrer et flertall av innbyggerne i å bryte ut av en tilværelse som man i mange tilfeller kan kalle slavekår.

Politisk er Nord-Kamerun et fredelig hjørne av det afrikanske kontinent. Da den store frihetsbølgen rullet over det sørlige Kamerun, var det bare såvidt man merket krusninger på overflaten oppe i nord. For den reaksjonære overklassen av fulaner-stammen lyder slagord med revolusjonær klang like så frastøtende som de gjorde på de imperialistiske makthaverne før den nasjonale reisingen begynte.

Den dag i dag holder fulaner-sjefene slaver, og Det Norske Misjonsselskap, som sammen med amerikanske organisasjoner utgjør det protestantiske misjonsinnslag i Nord-Kamerun, har neppe noen høy stjerne hos dette herrefolket. Misjonsstasjonene har i mange år — og inntil nylig — vært tilfluktssteder for slaver som rømte fra sin herre. Og gjennom denne hjelpeinnsatsen har norske misjonærer gitt et modig vitnesbyrd om sin tro. Ved siden av det kirkebyggende arbeid og den diakonale innsats bør denne ranke holdning mot slaveherrene — til beste for de undertrykte — få en bred plass når beretningen om norsk misjon på savannen skal skrives.

I hvilken grad misjonsinnsatsen kan ha virket inn — eller kommer til å influere

på — en virkelig politisk frihetsbevegelse, er det vanskelig å gjøre seg opp noen begrunnet mening om på grunnlag av noen knappe reiseinntrykk. Men at misjonen ved sin forkynnelse og diakoni har gitt inspirasjon til en ny forståelse av menneskeverdet, kan ikke betviles.

Nord-Kamerun er en hard misjonsmark. Islam i tilpasset form har fått godt tak, og både i de større bysentra og i «bush-landsbyene» ser man innbyggerne utføre de religiøse øvelser med større eller mindre «skinnhellighet». Det må være tillatt å bruke et slikt uttrykk i denne forbindelse ettersom de etiske og religiøse krav først og fremst gjelder den ytre fasade. Dermed er det ikke sagt at man helt skal se bort fra at det også finnes ekte fromhetsbestrebelse i den kamerunistiske versjon av islam. Men det er også et faktum at svartekunst og andre hedenske ytringer lett lar seg innpasse i dette islamittiske mønster.

Det er heller ikke noen grunn til å vente seg noen tilbakegang for islam som følge av at sentralregjeringens folk mer og mer tar makten fra feudallerene. Presidenten, Ahidjo, er selv muhammedaner, og hans parti — det eneste tillatte — er i nord fullstendig dirigert av muhammedanere. Og selv om det ifølge forfatteringen er religionsfrihet, tror mange at presidenten og hans parti arbeider for å få et helt muhammedansk dominert samfunn i Nord-Kamerun. I sør har ikke muhammedanerne så lett spill. Det skyldes både den kristne kirkes innsats og en mer omfattende sekulariseringsprosess.

Etiske problemer i landsby og storstad

Men omveltningssprosessen skjer ikke uten at det melder seg nye og alvorlige problemer. Den katolske ukeavisen i Yaoundé «L'effort Camerounais», har nylig foretatt en undersøkelse av forholdene i landsbyen og storstaden, og opplysningene gir grunn til ettertanke for alle som er engasjert i kirkens og misjonens arbeid. Det er også grunn til å tro at de problemer som avisen omtaler, ikke bare gjelder Kamerun, men at de har gyldighet i store deler av verdensdelen.

Avisen innleder med å stille spørsmålstegn ved polygamiets berettigelse i den nåværende samfunnsstruktur: «Når man vet at det blir født like mange gutter som piker, og at det er så mange ugifte menn — er det da riktig og sivilisert å neglisjere sin brors rett til å gifte seg...?»

Artikkelforfatteren forteller videre om de mange konene som forlater sine menn fordi de blir mishandlet, og går så over til neste problem — de mange som lever sammen uten å ha inngått ekteskap på lovlig vis. «Alle sier at det er på grunn av medgiften. Andre legger til: Man våger ikke å gifte seg. Både gutter og piker er så forfløyne at man ikke er sikre på hverandre. Man foretrekker å være sammen en tid — for så muligens å inngå ekteskap senere. All denne labilitet skaper usikkerhet. Og ofte ender det med dramatiske episoder når kvinnene skal overlate barnet til den mannen som har betalt medgift for dem — og som de nå har forlatt.» (I Kamerun har mannen etter loven rett til barna.)

«Flukten fra landsbygd» er et aktuelt problem i det teknisk underutviklede

Kamerun. Medarbeideren i den katolske ukeavisen har tatt for seg en landsby der hundre av de unge mennene har dratt til storbyen — dvs. hovedstaden Yaoundé og havnebyen Douala. «Av disse hundre har bare halvparten funnet arbeid, og de andre...? Det er bandittene, sier man. Hvor mange unge menn har kunnet betale medgift for en pike og bringe penger tilbake til landsbyen? Man vet ikke. Enkelte av de eldre blant de unge menn sender penger hjem til sin mor. Men i alminnelighet ender det heller med at de kommer til landsbyen for å be om penger enn at de sender penger hjem...»

Er det ille med de unge guttene, er forholdet enda verre når det gjelder pikene som drar ut. Av 37 piker som dro hjemmefra for å søke lykken i storbyene, er det bare en som har arbeid. De øvrige «går på gaten». Og i løpet av fem år er det bare én av de 37 pikene som har giftet seg.

Resten av avisens oppsett er omtrent like trøstesløst. Fattigdom, arbeidsledighet, mangelfull hygiene og veneriske sykdommer holder den unge generasjon nede — også hjemme i landsbyen. Til slutt kommer artikkelforfatteren med endel praktiske forslag til å avhjelpe denne nøden. Man kan kanskje innvende at det ikke er særlig originalt å anbefale de unge å utnytte alle muligheter til å tjene og spare penger, å dyrke jord og å få sine ekteskapelige forbindelser legalisert o.l., men man biter seg merke i den journalistiske formen. Her er ingen faderlig tone, ingen løftet pekefinger, men praktisk formede råd — fra medmenneske til medmenneske.

Ristet veps og rotter til middag

Når man reiser i et såkalt «u-land», kan det selvfølgelig være en kilde til forskrekkelse å høre om skolegutter ved en internatskole i Kamerun som fanger rotter og tilbereder dem som middagsmat.

Men er man klar over at levende maur, gresshopper og ristet veps nylig var årets mote på gourmet-fronten i New York?

Selvfølgelig kan man få visse kvalmefornemmelser når man hører om malayiske husmødre som går på torget og kresent velger ut den beste slangen til dagens lunsj. Men på eksklusive restauranter i vestlige land føres kokte og stekte padder inn i munnen på matleie millionærer og millionøser.

Noen av disse eksemplene er hentet fra «Mondo Cane» — en av de store festival-filmene fra Cannes — der den italienske filmkunstneren Gualterio Jacopetti nådeløst har stilt mennesket ut og vist oss hvor tynn kulturfernisen kan være. Unektelig vil filmen kunne virke som et nyttig korrektiv til en altfor blaserst, vestlig holdning overfor forhold og fenomener i fremmede land og kulturer. Også i misjonssammenheng kan det av og til være nyttig å minnes Kristi eksempel om splinten og bjelken. Med fare for å legge for mye «kristelighet» i Jacopettis film, kan man kanskje si at hans verk i noe monn er en oversettelse for moderne mennesker av denne gamle og prøvede lignelsen.

Filmmannen retter sitt kamera mot høvdingekoner i New Guinea som tvangs-

fores for å oppnå den ideale konevekt — 100 kilo — og mot trinne, tilårskomne amerikanerinner som peser seg gjennom en hel institusjon av slankeapparater for å bli magre. I vest har man hundekirkegårder, i øst spiser man hund som vi spiser fisk.

Med noen groteske nærbilder fra Hamburgs forlystelseskvarterer stiller han nådeløst ut hvor dekadent vestens liv kan arte seg, og i noen avslørende opptak fra Sicilia viser han hvordan visse misforståtte, religiøse fromhetsbestrebelsler kan ende i det rene barbari.

Det virker ikke oppløftende å bli stilt ansikt til ansikt med sin egen tilkortkommenhet på denne måten, men slike avsløringer kan forhåpentlig være med å bremse litt på vår arroganse overfor mennesker i andre kultursammenhenger. Det innebærer selvfølgelig ikke at man skal tolerere hva som helst.

Misjonen og de hvites overherredømme

Det vakte i sin tid både forbitrelse og forargelse da den nigerianske generalguvernør, tidligere presbyteriansk misjonslege, Sir Francis Ibiom på New Delhi-møtet fyrte av den ene kraftsatsen etter den andre mot vestens folk, misjonærene inklusive. Mange misjonærer holder seg stadig på avstand av afrikaneren. «De kommer ut med de beste hensikter, men i stedet for å være misjonærer blir de i løpet av kort tid forvandlet til voktere av den hvite rases overherredømme», sa han. Og han fortsatte: «Misjonæren lever i sin spesielle klikk, i sin egen verden, og han er sjefen som gir ordre til de innfødte, som jo ikke aner hvordan tingene skal gjøres».

I hvilken grad misjonærene skal ta denne kritikk inn over seg, kan selvfølgelig diskuteres. Og det har man da også gjort i de årene som er gått etter KV-møtet i India. Men ofte kan man merke en viss irritasjon når samtalen kommer inn på i hvilken grad den kristne kirkes misjon — bevisst eller ubevisst — har virket til å fremme den hvite rases maktstilling i Afrika og Asia. Likevel er det av betydning at kirkens menn noenlunde rolig greier å analysere begrepene nasjonalisme og imperialism — selv om ordene blir aldri så misbrukt som slagord og skjellsord i den psykologiske krigføring.

Som så ofte ellers er det nødvendig å ta utgangspunkt i det Europa som i så høy grad har vært bestemmende for utviklingen i resten av verden. «Vi eksporterte våre ideer sammen med våre maskiner», skriver den franske forfatteren og journalisten Raymond Aron — en fremtredende representant for den vitenskapsgren som kalles «political science» og hvis bok «Nasjonalisme og imperialism nå foreligger på dansk.

Når Europa i dag er så svekket, skyldes det først og fremst verdensdelens paradoksale oppfatning av begrepene nasjonalisme og imperialism, hevder Aron. Både i det 18. og 19. århundre hyllet europeerne et nasjonalitetsprinsipp hjemme, mens de med god samvittighet gjennomførte erobringer i det fjerne. De levde i den farlige rasemytologiske forestilling at de som «høyerestående folk» hadde rett til å herske over de «laverestående».

Mest naivt og brutalt kommer dette til uttrykk i noen linjer fra den franske religionshistoriker og filosof, Ernest Renan: «En nasjon som ikke koloniserer, er ugjenkallelig hjemfallen til sosialismen, til krigen mellom rik og fattig. Det er intet sjokkerende i en høyerestående rases erobring av en laverestående rases land med henblikk på å herske over det. England gjennomfører denne form for kolonisasjon i India til fordel for India, for menneskeheten og seg selv. Likeså forkastelige som erobringer mellom jevnbyrdige raser er, like så naturlig er det at høyerestående raser gir laverestående og dekadente raser ny vitalitet... Regere imperie populos (beherske folkene gjennom riket) er vårt kall».

I lengden kunne ikke dette holde. De europeiske nasjoners maktstilling måtte bryte sammen den dag Asias menneskemasser hadde tilegnet seg de produktions- og kampmidler som lå til grunn for europeernes makt og fremgang. De to siste krigene avslørte særlig grelt det prinsipp Europas oppbygging hvilte på, og de tilstander som hersket i kolonirikene utenfor Europa. Frankrike og England kjempet — eller påsto å kjempe — for den nasjonale selvbestemmelsesrett, men nektet afrikanske og asiatiske folk bruken av den samme rett. De samme nasjoner hyllet demokratiet som styreform. Men som kolonimakt kunne de bare bevare sine posisjoner ved å fornekte sine egne idealer.

Men før dette paradoks brøt sammen, var resten av verden blitt avgjørende påvirket av de idéer og idealer som europeerne hadde hevdet i europeisk sammenheng og kommet i konflikt med som koloniherrer. Ved nasjonalismens gjennombrudd var det grovt sagt bare to alternativer — det man kan kalle det vestlig-demokratiske og det kommunistiske. Hvorvidt det kan tenkes et tredje alternativ i de nye landene i Afrika, kommer Aron ikke inn på, men han peker på hvordan to av Østens gigantnasjoner i dag — på hvert sitt vis — er mer påvirket av vestlig tankegang enn noensinne tidligere i historien:

Vestens tenkere former Østen?

«Maos, femårsplanene og den leninistiske marxismens China kan kun forstås på bakgrunn av den europeiske utvikling, ideologisk og historisk av revolusjonen i 1917, mordet på en østerrisk erkehertug i en ubetydelig by i dobbeltmonarkiet Hegel og Marx... Maos China ligger sannsynligvis Europa nærmere enn noe tidligere kinesisk rike. Intet tidligere China har bekjent seg til en filosofi som er oppstått i Tyskland, Frankrike og England, og som har funnet praktisk anvendelse i Russland.»

Og når det gjelder India, skriver Aron: «...bortsett fra uroligheter den første tiden, er det lyktes den indiske republikken å holde seg innenfor de linjer som dens grunnleggere hadde stukket opp: parlamentarisk regime, rettsstat, økonomisk utvikling. Disse tre betingelser for et vestlig demokrati, slik det utviklet seg i det 19. århundre, gjenfinnes mer eller mindre ufullkomment i den stat som styres av Mahatma Gandhis første disippel, Jawaharlal Nehru. Denne brahman fra Kashmir som har studert ved Cambridge, en europeisk venstre-intellektuell

som har gjenoppdaget sitt eget lands århundregamle kultur, på én gang urettferdig overfor vestmaktene og gjennomtrengt av vestlige idéer, er selve typen på den asiatiske statsmann som er i stand til å regjere de nye stater uten å bryte med demokratiene i Europa og Amerika.

På en slik bakgrunn blir det klarere at man overfor folk fra andre deler av verden ikke kan agere så frigjort fra sin egen europeiske sammenheng at man nekter å innse at Europa er blitt et mønster — om det er aldri så fullkomment. Og tross mange lite tiltalende trekk i Europas ansikt, er det farlig uten videre å forme slagordet: Kopier ikke Europa.

Det innebærer selvfølgelig ikke at man lukker øynene for de elementer av kultur og samfunnsliv som har utviklet seg utenfor Europa, og som kan bli viktige bestanddeler i de nye afrikanske og asiatiske samfunnsformer som nå er i emning.